

Pregledni stručni rad

UČITELJI I UČENICI U KREATIVNOJ ŠKOLI

Nikola Vuković, prof.
Osnovna škola Đurđevac

Sažetak:

Važnost poticanja kreativnog mišljenja jedno je od ključnih obilježja suvremene nastave, a posebno u izvođenju nastave na daljinu. Kreativna je nastava u prvom redu stvaralačka i otvorena. Za uspješno poticanje kreativnog mišljenja u nastavnom procesu potrebno je stvarati kurikulum koji će podržavati kreativnost učenika te posebno poticati učitelje na permanentno usavršavanje kako bi nove spoznaje na području inovacija i kreativnosti primjenjivali u svom radu s učenicima. Komunikacija između učenika i učitelja ključni je element svakog nastavnog procesa. Kvalitetna komunikacija u kojoj se postavljaju pitanja među sudionicima nastavnog procesa i zajednički dolazi do odgovora postaje osnova za kreativnost u radu. U tradicionalnoj nastavi učitelji su postavljali pitanja, a učenici odgovarali na njih. Važnost pitanja u nastavnom procesu neupitna je jer takvim pitanjima i zadacima učimo učenike kako tražiti i riješiti neki problem. Odgovaranjem na pitanja učenici povezuju stečena znanja, iskustvo i dolaze do novih spoznaja. Isto tako učenici tijekom nastavnog procesa sami postavljaju pitanja učiteljima ili ostalim učenicima te zajedno dolaze do ostvarivanja ishoda učenja. Na taj način dolazi se do radne atmosfere u kojoj se sudionici dodatno motiviraju za rad, poboljšavaju međusobne odnose te omogućuju uvjete za kreativno i suradničko učenje. Jedan je od izazova u radu školskog pedagoga poticati kreativnost u nastavnom procesu te unapređivati neposredni odgojno-obrazovni rad u školi.

Ključne riječi: kreativno mišljenje, kurikulum, poticanje, suradničko učenje, unapređenje nastave

1. Uvod

U dostupnoj literaturi susrećemo se s mnogobrojnim definicijama i određenjima kreativnosti, a sve ovisi o autorima i njihovom području interesa. Zajednička crta svih autora je da kreativnost smatraju važnom jer nam pomaže u nastojanjima da nastavni proces učinimo uspješnim za sve njene sudionike. U odnosu na sve promjene koje se događaju u globalnom svijetu i u našem društvu, potrebno je mijenjati sustav školstva, ali i samu školu tako da ide u skladu sa suvremenim promjenama. Promjene koje se trebaju dogoditi u školama ne ovise samo o promjenama predmetnih i školskih kurikuluma, oblika i metoda rada, učenja i vrednovanja, već se one trebaju dogoditi i u samim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa. U prvom redu promjena neke škole ogleda se u kvaliteti kulture te ustanove i svih njenih zaposlenika. Potrebno je krenuti u promjenu i unapređenje vrijednosti i inovacija koju škola promovira. Kreativna nastava odvija se uz kreativno učenje u kojem svaki sudionik tog učenja pokazuje svoje potencijale, ideje i kreativnost. Učitelji i stručni suradnici kao organizatori i realizatori odgojno-obrazovnog procesa nositelji su školskih promjena, poželjnih društvenih vrijednosti i pokretači inovacija koje će u svom radu prenositi učenicima. Pedagogija kao znanost stalno teži svom unapređenju te znanstvenici i pedagozi praktičari nastoje nastavni proces učiniti kvalitetnim i suvremenim. Suvremena škola zahtjeva i suvremeni pristup učenju i poučavanju. Korištenje informacijske tehnologije, interneta i društvenih mreža sastavni su dio svakodnevnog školskog rada. Razvoj tehnologije pridonio je novim načinima interakcije među ljudima. Danas je funkcioniranje bez interneta gotovo nezamislivo. Učenici internet i društvene mreže najčešće koriste kao socijalni medij; oni zapravo čine isto što i u ostalim oblicima javnog života: druže se, natječu za socijalni status, predstavljaju sebe[6].Možemo zaključiti da je online okruženje postalo „novi svijet“ za razvijanje socijalne kompetencije. Školski pedagozi u suradnji s učiteljima nastoje neposredni nastavni proces približiti učenicima uz pomoć suvremenih didaktičkih rješenja. Uz redovnu nastavu u učionicama, sve više se određeni nastavni sadržaji ostvaruju na daljinu. Učenik najbrže uči i dugotrajno pamti činjenice kada se nalazi u aktivnom djelovanju s učiteljima, drugim učenicima, a pogotovo kad u procesu učenja koristi alate koji potiču znatiželju, ideje i kreativnost.

2. Kreativnost u odgojno-obrazovnom radu

Kao što se ljudi razlikuju po svojim različitim osobinama, razlikuju se i po kreativnosti. Kreativnost je vezana uz neke nasljedne sposobnosti pa je neki posjeduju u većoj, a neki u manjoj mjeri. Isto tako, postoje mišljenja da se kreativnost može i naučiti. „Kreativnost se u suvremenoj literaturi sve češće definira kao stvaranje nečeg novog, što je rezultat rada divergentnog procesa mišljenja ili trenutnog inspiracijskog procesa, ali oba su ova procesa oblici ponašanja ličnosti koji se u biti i u osnovi moraju razvijati učenjem. Za učitelje je, međutim, od posebnog značaja spomenuti da je dokazana činjenica da od izbora strategije učenja ovisi proces razvijanja i stvaranja kreativnih relacija i odgovora

kod učenika, tj. da određene strategije učenja stvaraju i razvijaju daleko kreativnije učenike.“[1]. Kreativnost možemo razmatrati u svjetlu odgojno-obrazovnog procesa, rezultata ili osoba koje sudjeluju u procesu te je definirati kao interpersonalni i intrapersonalni proces kojim se stvaraju originalni, visokokvalitetni i značajni proizvodi nastavnog procesa. Zadaća je stručnih suradnika i učitelja poticati kreativnost učenika. Svi sudionici odgojno-obrazovnog procesa, ako za to imaju odgovarajuće uvjete, znanje i vještine, posjeduju sposobnost postizanja kreativnih postignuća u nekim područjima. Iz tog je razloga važno da omogućite svakom učeniku da, u skladu sa svojim sposobnostima, uspije u tome. Na to nas obvezuje i Konvencija o pravima djece[15]koja u članku 29. kaže da "obrazovanje djeteta treba usmjeriti prema punom razvoju djetetove osobnosti, nadarenosti, duševnih i tjelesnih sposobnosti" ili, drugim riječima, da dijete ima pravo na kvalitetno obrazovanje kojemu je svrha razvijanje njegove osobnosti, talenata te mentalnih i tjelesnih sposobnosti i to u najvećoj mogućoj mjeri. Svjedoci smo globalnih promjena u svijetu pa tako i na području odgoja i obrazovanja. Suvremena nastava postavlja pred sudionike nastavnog procesa nove zahtjeve pa su tako mišljenje i učenje blisko povezani s kreativnom funkcijom komunikacija. Uloga stručnih suradnika i učitelja je da inspiriraju učenike za učenje i za stvaranje novih kreativnih rješenja. To se postiže zajedničkom komunikacijom u svim etapama nastavnog procesa. Svjesni smo da je u današnje vrijeme dječja kreativnost u opadanju pa su učenici manje sposobni stvarati nove ideje i razrađivati ih, imaju manje smisla za humor i manje su maštovita. Možemo zaključiti da se odgojem i obrazovanjem kreativnost svakako treba poticati, a pomoć u tome uporaba je suvremene nastavne tehnologije, informatizacije nastavnog procesa i korištenje društvenih mreža s ciljem stvaranja novih, za učenike izazovnih istraživačkih zadataka. Svima nam je poznato da se samo dio učenja odvija u školi. Na učiteljima i stručnim suradnicima je zadaća naučiti učenike da nisu pasivni objekti u nastavnom procesu, već da mogu aktivno graditi svoju spoznaju o svijetu učeći spontano kroz igru, promatranje, postavljanje pitanja, kroz eksperimentiranje, predlaganje novih ideja te osmišljavanje novih ideja. Učenici koji su aktivni i kreativni lakše i uspješnije razvijaju osobno razvijanje svijeta oko sebe. Imaju veće samopouzdanje i samopoštovanje, tolerantniji su i imaju kreativne ideje u procesu učenja. Kreativne sposobnosti razvijaju se kroz praktičnu primjenu svih potencijala u nastavnom procesu te je ključni zadatak učitelja i stručnih suradnika pomoći učenicima u razumijevanju svih tih procesa učenja i uspostavljanju kontrole nad njima. Kreativnost pretpostavlja bogat fond znanja iz kojega se onda traže nove strategije za rješavanje problema. Kreativne aktivnosti uključuju propitkivanje novih ideja, isprobavanje različitih mogućih rješenja, zajedničko ostvarivanje postavljenih zadataka i dolazak do poželjnih ishoda učenja. Učitelji trebaju naučiti učenike da se u procesu učenja često puta događaju i procjenjivanja pojedinih strategija i ideja. Procjenjivanje uključuje i zahtjeva prosuđivanje i kritičko promišljanje, stoga kreativno razmišljanje uvijek uključuje i kritičko mišljenje svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa. Učitelji i stručni suradnici trebali bi poticati učenike da za vrijeme nastavnog procesa daju svoj doprinos i da se aktivno uključe u nastavu. Tu je važna komunikacija između svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa te se daje prednost učenicima u iznošenju ideja, razmišljanja, predlaganja mogućih rješenja i aktivnog sudjelovanja u ostvarivanju postavljenih ishoda predmetnih kurikula. Kreativni učenici motiviraniji su za rad ukoliko su uključeni u sve etape rada. Pokreće ih unutarinja motivacija za novim spoznajama i za to im treba i određeno vrijeme. Važno je napomenuti da u poticanju kreativnosti kod učenika,

osim dovoljno vremena i slobode u izražavanju, treba izbjegavati stalni nadzor, često vrednovanje, pretjerano nagrađivanje, natjecanje i pretjerano vođenje od strane učitelja. Dakle, učitelji i stručni suradnici vlastitim bi primjerom kreativnosti u radu, stvaranjem mogućnosti za nova otkrića, iskustvenim učenjem, primjenom različitih metoda i oblika rad trebali poticati učenikove specifične interese te poticati njegovu kreativnost. Kako bi učitelji i stručni suradnici bili u stanju poticati i učiti učenike kreativnosti, trebaju je u svakodnevnom radu stimulirati, a reducirati sve one dosadašnje oblike i metode rada koje ju priječe u odgojno-obrazovnom procesu. Jedan od izazova i uloga školskog pedagoga je poticanje učitelja na kreativnost, a to se postiže stalnim stručnim usavršavanjem, radom u kreativnim radionicama, debatama i kritičkim promišljanjima među učiteljima. Kroz različite zajedničke oblike stručnog usavršavanja, učitelji i stručni suradnici trebaju pronaći odgovore na mnogobrojna pitanja vezana za njihovu ulogu u suvremenom školstvu. Naglasak je na poučavanju i suradnji s učenicima u zajedničkom korištenju novih tehnologija koje omogućuju lakši pristup informacijama. Nove tehnologije i informatizacija predstavljaju izazov za svakog učitelja, a još više za učenike. Učenici posjeduju velika znanja o novim tehnologijama te su svakodnevno bombardirani velikom količinom raznih informacija i sadržaja. Učitelji i stručni suradnici imaju velik izazov pronaći motivirajuće metode i oblike rada kako bi učenici usmjerili svoju pažnju na sadržaje odgojno-obrazovnog procesa i postavljene ishode učenja. Prilikom planiranja i programiranja sadržaja stručnog usavršavanja, učitelji i stručni suradnici svakako bi trebali odgovoriti na mnogobrojna pitanja. Pitanja koja si trebaju postaviti i koja svakako iziskuju kvalitetne odgovore su: *Koja znanja želim da steknu moji učenici? Koje vrijednosti će moji učenici primiti? Koje metode ću koristiti? Koje materijale ću koristiti kako bi učenicima najbolje približio i pojasnio sadržaj? Što očekujem tijekom njihova učenja? Koje odgovore i povratne informacije očekujem od učenika? Na koji način ću vrednovati i ocijeniti njihov rad?* Isto tako, u zajedničkom radu na stručnom usavršavanju, učitelji i stručni suradnici trebaju propitkivati i rad jedni drugih. U tom smislu dobro je pronaći odgovore na sljedeća pitanja: *Što drugi učitelji čine u svojoj praksi, a ja mogu iskoristiti? U kojim područjima trebam usavršavanje vještina i znanja? Kako iskoristiti suvremenu nastavnu tehnologiju za poboljšanje rada? U kojem području mogu s drugim učiteljima ostvariti timski pristup radu? Kako ostvariti zajedničko istraživačko učenje u obradi neke teme? Koje su mogućnosti za ostvarivanje međupredmetnih tema učenja i zajedničkom vrednovanju rada?* Odgovori na postavljena pitanja pronalaze se u zajedničkom radu svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa, međusobnoj komunikaciji i jakoj unutarnjoj motivaciji svakog pojedinca da ostvari promjene u svom radu. Izazov u radu školskog pedagoga je u osmišljavanju dodatnih edukacija za učitelje. Kroz takvu suradnju dolazi se do prikupljanja većih informacija, međusobne podrške, prikupljanja znanja i sposobnosti u svrhu većeg samopouzdanja i sigurnosti u radu učitelja i stručnih suradnika, a samim time potiče se i kreativnost u radu. Svi izazovi suvremene nastave mogu se uključiti u svakodnevni rad samo zajedničkim nastojanjima svih sudionika da školu učine prepoznatljivom i mjestom koje će inspirirati učenike za učenje i stvaranje. Kreativnost učitelja uzima se kao glavna pretpostavka za razvijanje kreativnog učenika te se mora shvatiti i kao jedna od osnova istraživačkog učenja i rada na unapređivanju odgojno-obrazovnog procesa. Jedan od oblika rada na unapređenju odgojno-obrazovne prakse i poticanju kreativnosti kod učitelja i učenika može biti i zajednica učenja. "Pojam zajednice učenja pojavljuje se 90-ih godina u SAD-u i

predstavlja socijalnu strukturu koja omogućuje povezivanje onoga što se uči s mogućnošću povećane interakcije između onih koji uče sa svojim učiteljima koji postaju sudionici u izazovu učenja... Za razliku od povremenog stručnog informiranja, zajednicu učenja možemo definirati kao grupu svojom voljom udruženih osoba koje u dužem vremenskom razdoblju (od nekoliko mjeseci do nekoliko godina) komuniciraju svoje vrijednosti, stvaraju zajedničku viziju, surađuju s ciljem unapređivanja svoje prakse i osobnog učenja, kritički promišljaju svoje djelovanje i njegove uvjete.“ [2]. Organizirani školski stručni aktivni, na način djelovanja zajednice učenja, mogu biti pogodno mjesto za pronalaženje novih ideja kako unaprijediti rad i kako odgovoriti na sve izazove suvremene škole. Upravo dodatna edukacija učitelja i stručnih suradnika i njihovo permanentno usavršavanje utječu na njihovu kreativnost na način da zajednički pronalaze praktična rješenja kroz razne oblike, metode, iskustva u svakodnevnoj praksi. Samo zajedničkim radom i većom interakcijom i kvalitetnom komunikacijom, ne samo učitelja, učenika, stručnih suradnika i roditelja, nego i šire zajednice, moguće je doći do kvalitetnih rješenja u vremenu u kojem se odvija nastava u suvremenoj školi.

2.1 Pojam o sebi – preduvjet za uspješan razvoj kreativnosti

Tko sam ja? Kakav sam ja? Ovo su pitanja koja si svaki čovjek postavlja tijekom svog života.

„Odgovori na ova pitanja predstavljaju self-koncept ili pojam o sebi. Pojam o sebi u velikoj mjeri utječe na naš život. On određuje koje ćemo događaje u našem životu smatrati važnima, što ćemo poduzimati, koje ćemo ciljeve pokušati dostići, hoćemo li biti zadovoljni onim što smo učinili...“[10]. Upravo su to pitanja koja bi učitelji, a posebno stručni suradnici u školi trebali postavljati sebi te kroz pedagoške radionice i učenicima. Ljudi koji imaju pozitivnu sliku o sebi često imaju i pozitivan stav prema životu i drugim ljudima. Pred učiteljima i stručnim suradnicima veliki je izazov da u radu s učenicima potiču učenike na njihov rast i razvoj, a posebno na samopouzdanje, samopoštovanje i razvoj pozitivne slike o sebi. Potrebno je svakom učeniku pokazati koliko vrijedi, a da bi u tome uspjeli, učitelji i stručni suradnici moraju prvenstveno razviti pojam o sebi koji je preduvjet za razvoj kreativnosti u radu. Jedna od najvažnijih uloga učitelja i stručnih suradnika je da budu inspiracija učenicima. Dolaskom u školu učitelji postaju svakom učeniku vrlo važne osobe, a često i uzori. Učiteljevo mišljenje o učeniku važno je za stvaranje pozitivne slike o sebi. Zato je zadaća svakog učitelja poticati stvaranje pozitivne slike o sebi u svakom učeniku kako bi on izrastao u osobu koja pozitivno gleda na život i sve ono što ga okružuje. Potrebno je da učenik ima realnu teoriju sebe i svijeta u kojem živi. Mora poznavati svoje mogućnosti i granice. To se postiže tijekom procesa učenja i zajedničke komunikacije između učenika i učitelja. Učitelji i stručni suradnici učenicima, prilikom komunikacije u neposrednom radu, moraju omogućiti osvještavanje dobrih osobina i osjećaja kada misle o sebi. Povratna informacija o radu učenika i pomoć učitelja tijekom rada s učenicima, usmjerena prema razvoju osobina, trebaju biti stalne. Važno je da učenik ima znanje o sebi, prepozna svoja očekivanja i vrednuje svoj rad. Upravo je vrednovanje sebe važna dimenzija pojma o sebi. Vrednovanjem sebe dobivamo povratnu informaciju o tome kakva smo osoba

u odnosu na ono što smo postigli učenjem i radom. „Svakodnevno procjenjujemo ono što jesmo i kakvi jesmo, s onim što bismo željeli, mogli ili trebali biti. Rezultat ovih procjena je samopoštovanje.“[10]. Uloga učitelja i stručnih suradnika je da svakodnevno u komunikaciji s učenicima razvijaju njihovo samopoštovanje. Bognar i Solomanji [4] izdvajaju samopouzdanje i samopoštovanje, otvorenost novim iskustvima, upornost i motivaciju, toleranciju na neodređenost i spremnost na rizike kao najvažnije karakteristike kreativnosti neke osobe. Kreativnost je vezana uz visoki stupanj samopoštovanja i pojma o sebi. Samopoštovanje utječe na svaki trenutak našeg života i na to koja ćemo kreativna rješenja pokazati u svakodnevnim životnim izazovima. Učitelji i stručni suradnici, tijekom cijelog školovanja učenika, trebaju u kurikulumima planirati i rad na razvijanju vrijednosti kao i jačanju njihova samopouzdanja. Samopouzdanje je vrlo važno u životu jer je uspjeh povezan s njime. Samopoštovanje nam daje moć, energiju i motivaciju. Potiče nas na aktivnost, dopušta da budemo ponosni na ono što smo učinili, da uživamo u uspjehu i budemo zadovoljni.“ [10]. Sve navedeno dobar je temelj za rad učitelja s učenicima na području poticanja i razvoja kreativnosti. Škola je mjesto gdje učenici zajedno s učiteljima uče, istražuju, otkrivaju te kroz te aktivnosti razvijaju svoju kreativnost. Kreativni učitelj glavni je preduvjet za razvoj kreativnosti učenika. Kreativnost je osobina koja je urođena u svakom pojedincu i koja se godinama razvija. Suvremena nastava nezamisliva je bez kreativnosti svih sudionika u odgojno-obrazovnom procesu. Istraživačka nastava, projektna nastava, istraživačko učenje, akcijska istraživanja i mnogobrojne pedagoške radionice u kojima zajedno sudjeluju učenici i učitelji nastavni proces pretvaraju u aktivno učenje koje rezultira zajedničkim dolaskom do postavljenih ishoda učenja. Pedagoška radionica omogućava učenicima da izraze svoje želje, potrebe i osjećaje. Svakom sudioniku pedagoške radionice omogućeno je da govori o onome što njega zanima i što je za njega važno, a ostali učenici slušajući razvijaju znatiželju i poticaj da čuju i saznaju više. Ono što pedagošku radionicu dijeli od uobičajenih školskih programa je to što nije orijentirana na stjecanje znanja i zapamćivanje činjenica pa je zato privlačna i motivirajuća za učenike. U suvremenom obrazovanju, nastavu nije dovoljno samo predavati, nju treba istraživati. Pasivnim učenjem učenici neće u potpunosti razumjeti svijet oko sebe, stoga je važno omogućiti im iskustveno, aktivno učenje. Upravo takvu vrstu učenja najčešće pronalazimo u pedagoškim radionicama[5]. Učenje u pedagoškim radionicama zasniva se na dva koncepta – iskustvenom i cjelovitom učenju. Iskustveno učenje podrazumijeva kreiranje u kojima dijete doživljava određene sadržaje metodom „vlastite kože“. To postižu igrom, simulacijom i akcijom. Igra je maštom kreirana stvarnost, simulacija je oponašanje određene stvarne situacije u kojoj se nismo našli, a akcija je aktivnost u realnoj stvarnosti. Iskustveno učenje usmjereno je na proces te učenje na uspjehu. Cjelovito učenje podrazumijeva proces koji integrira sve psihofizičke funkcije: tjelesno izražavanje (pokret), osjetilnost (vid, sluh, dodir, njuh), emocije i sjećanja, volju, imaginaciju i spoznaju (intelekt i intuiciju). Ovakvo učenje povezuje razumijevanje svijeta s razumijevanjem sebe i drugih[14]. Školski pedagog osim što osmišljava, provodi i vrednuje rad pedagoških radionica i drugih suvremenih nastavnih strategija, ima važnu ulogu u identifikaciji kreativnih osobina kod učenika te poticanje i razvoj istih. Stvaranje uvjeta za razvoj kreativnosti također je važan izazov u njegovu radu, ali i radu učitelja. Riječ kreirati dolazi od latinske riječi *creare* što u prijevodu znači kreirati, stvarati ili proizvoditi nešto što dosad nije postojalo. Da bi suvremena nastava imala obilježja kreativne nastave potrebno je razvijati njenu dinamiku. Nastavni proces se ostvaruje kroz stvaralačke aktivnosti. Ima svoj početak, sredinu i završetak, a vodi ka kreativnom ishodu. Da bi

nastava bila kreativna svakako treba imati i kreativnu okolinu u kojoj se neposredni rad učenika i učitelja odvija. Kreativna okolina znači da učenici uče u stimulativnom i poticajnom okruženju. Dakle, kreativnost je osobina svakog sudionika odgojno-obrazovnog procesa, a učitelji i stručni suradnici trebaju biti inspiracija učenicima za učenje i stvaranje novih ideja u okruženju koje je poticajno i stimulirajuće. Samo zajedničkim radom učenika i učitelja u međusobnoj interakciji i potpunoj komunikaciji može se ostvariti kreativna nastava koja rezultira kreativnim ishodima učenja.

2.2 Kreativna nastava u kreativnoj školi

Svima nama u prirodi je da istražujemo te je logično da bi škola u svim svojim segmentima trebala postati poligon za istraživanje i razvoj kreativnosti umjesto reprodukcije naučenih sadržaja i učenja nepotrebnih informacija. U suvremenoj školi učitelji i učenici trebali bi se osjećati kao samostalne, slobodne i kreativne ličnosti koje će u zajedničkoj interakciji svoja znanja stjecati i razvijati vlastitim naporima. Iza nas je vrijeme u kojem je škola bila pretežno informativnog i reproduktivnog tipa u kojoj su učenici učili putem posrednika, a to je učitelj. Cilj svih nas u odgojno-obrazovnom procesu, a i šire je da napustimo tradicionalni oblik nastave i rigidne obrazovne strategije te da stvorimo nastavu koja će biti zanimljiva i pristupačna učenicima. Važno je napomenuti da se promjene trebaju dogoditi u svakoj školi i to počevši od učitelja i stručnih suradnika, ravnatelja i svih djelatnika. Stvaranjem prepoznatljivosti rada škole razvija se i kultura škole. Kreativna nastava podrazumijeva i isticanje jasnih stavova koji se odnose na kreativnost u školi. Razvijanje kreativnosti dužnost je svake škole. Samo škola u kojoj se potiče na međusobnu komunikaciju, iznošenje ideja, stvaranje i poticanje učenikovih kreativnih potencijala tijekom učenja i kreativnih aktivnosti može prerasti u kreativnu školu. Previšić [12] navodi „S gledišta kreativnosti škola treba biti:

- Mjesto aktivnog stjecanja znanja i iskustvenog učenja.
- Mjesto učenja na projektima, stvaralačkim predlošcima i problemima.
- Škola koja razvija i štiti individualitet učenika.
- Škola koja otkriva „blago u nama“ (Delors).
- Ustanova u kojoj se učenici mogu radovati i „kreativno disati“.
- Škola koja podiže samopouzdanje i samostalnost učenika.
- Škola bez prisile, straha, nastavnih fobija i antipedagogije.
- Humana zajednica prijateljstva i međusobnog pomaganja.
- Nastava koja ne sputava prirodnu znatiželju djece.
- Nastava gdje je dopušteno misliti i na drugačiji način.
- Nastava koja naglašava mišljenje, sposobnosti i vještine višeg reda.
- Škola u kojoj se učenika ne kažnjava za svaku pogrešku.
- Škola čiji je kurikulum usmjeren na dijete - učenika.

- Škola i nastava koja razvija socijalnu kompetenciju i komunikaciju.
- Škola koja izgrađuje identitet svakog učenika.
- Škola dobrog menadžmenta za „ljudske potencijale“.

Polazi se od činjenice da svaki učenik posjeduje kreativne potencijale, a na učiteljima i stručnim suradnicima je da te potencijale prepoznaju, potiču i pomažu učenicima da ih razvijaju. Kreativnost je sastavni dio učenja, a znanje stečeno na kreativan način kvalitetnije je i dugotrajnije. Kreativna nastava podrazumijeva organizacijske napore svih zaposlenika da okruženje u kojem učenici uče bude stvaralačko i poticajno kako bi učenik bio motiviran, aktivan i angažiran u svim etapama nastavnog procesa. Samo na taj način učenici će biti spremni i osposobljeni za neko buduće stvaralaštvo. Kreativna nastava podrazumijeva i potrebu za kreativnim učiteljima i stručnim suradnicima. Kako bi se kreativnost dogodila u školi, zadaća školskog pedagoga i ostalih stručnih suradnika je osposobiti učitelje za kreativan rad kroz različite oblike stručnog usavršavanja. Kada se govori o učiteljevom poticanju kreativnosti kod učenika, važno je razlikovati dva pojma: kreativno poučavanje i poučavanje za kreativnost. Prvi pojam odnosi se na učitelja i na njegove strategije, a drugi pojam, osim učitelja, uključuje i učenika te njegovu originalnost i kreativnost. Za učenika koji je sposoban stvarati nova, neobična i jedinstvena rješenja kažemo da je originalan. Učitelji mogu u svom radu poticati originalnost učenika različitim pitanjima i zadacima koji potiču učenika na planiranje, kreiranje, smišljanje neobičnih i zanimljivih načina rješenja nekog zadatka ili problema. U svakodnevnom nastavnom radu to znači da se zadaci originalnosti temelje na davanju novih značenja nekim poznatim poslovicama, pričama, simbolima, situacijama i sl. Takvi zadaci primjenjivi su u svim nastavnim predmetima ili predmetnim kurikulumima. Neki od primjera za poticanje originalnosti, a time i kreativnosti mogu biti: *Smisli svoju priču o tome kako nastaje...*, *Kistom dočaraj kako si doživio priču...*, *Napiši sve što ti padne na pamet kad pomisliš na...*, *Napiši nekoliko riječi koje počinju slovima u tvom imenu*, *Što možeš učiniti da tvoja škola bude kreativna škola? Dijete sam, pa zaslužujem...Izmijeni kraj priče...itd.* Naglasak treba biti na stvaranju strategija i oblika učenja u kojima učenici i učitelji jedni druge nadopunjuju, komuniciraju i stvaraju zajednička rješenja. Ivančić [8] daje primjere na kojima se može osmisliti nastavni proces, a koji bi učenicima bio zanimljiv i potaknuo na kreativnost. Neke od aktivnosti koje predlaže:

- različita uporaba predmeta
- igre riječima
- izmišljanje nastavka priče ili drugačijeg kraja
- problemske priče
- igre originalnih odgovora
- osmišljanje i izvođenje različitih pokreta
- pronalaženje veza
- osmišljavanje kreativnih zadataka za učenike.

Učitelji i stručni suradnici velik dio svog života provode u školi. Sami su odgovorni za kvalitetu života i provedenog vremena na radnom mjestu. Svaka osoba ima mogućnost odabrati hoće li svoj posao obavljati kreativno ili nekreativno. Ukoliko učitelji svoj posao obavljaju nekreativno, oni nastoje iz škole pobjeći prije učenika,

dok oni koji rade kreativno, dolaze u školu i u svoje slobodno vrijeme. Učitelji velik dio svog života provode u školi. Ako se odluče za kreativan pristup, imat će bogat i sadržajan dio života proveden u školi [3]. Na taj način naglašava se važnost svih sudionika neposrednog rada u školi te njihova zajednička zasluga i odgovornost za rezultate u kreativnoj nastavi u suvremenoj školi.

2.3 Nastava na daljinu – mogućnost za poticanje i razvoj kreativnosti

U današnje doba suvremenog društva, kojeg karakterizira razvoj informacijsko- komunikacijske tehnologije, posebnu važnost zauzima obrazovanje, kako za društvo tako i za pojedinca. Razvoj interneta i društvenih mreža ima veliku ulogu kad je riječ o učenju na daljinu jer se na taj način omogućuje pristupanje potrebnim materijalima za učenje. Osim toga, usprkos tome što se učenik i učitelj nalaze na udaljenim lokacijama, može se ostvariti njihova međusobna komunikacija. U stručnoj literaturi nalazimo nekoliko termina koji se vrlo često upotrebljavaju kao sinonimi: učenje na daljinu, obrazovanje na daljinu, e-obrazovanje ili e-učenje. U vrijeme školske reforme kojoj smo svi svjedoci, nastava na daljinu dobiva sasvim konkretno značenje i uporabu. Učenjem dolazimo do stjecanja određenih stavova, vještina i vrijednosti. Proces učenja je vrlo složen, obuhvaća grane psihologije i pedagogije te ga možemo objasniti raznovrsnim teorijama učenja. Kako bi poboljšali kvalitetu učenja, sve se više u nastavnom procesu koristimo suvremenom informacijsko-komunikacijskom tehnologijom. Isto tako, učenje na daljinu možemo definirati kao izvršavanje učenja putem Interneta. Suvremeno korištenje navedene tehnologije uključuje korištenje nastavnog materijala, međusobnu interakciju učitelja i učenika putem Interneta i društvenih mreža te razmjenjivanje iskustva i prezentacija među sudionicima putem foruma ili elektronske pošte. Za ovakav oblik nastave na daljinu potrebna je osposobljenost učitelja i učenika, a to se postiže zajedničkim poučavanjem. Poznato je da učenici imaju više iskustva u radu s informatičkom tehnologijom od pojedinih učitelja, stoga im mogu pomoći u zajedničkom korištenju tehnologije. Učenje putem Interneta dalo je učiteljima novu mogućnost izbora pa, za razliku od tradicionalne nastave, obrazovanje na ovaj suvremeni način postaje zanimljivije učenicima i motivira ih za stjecanje novih znanja. Razvoj novih tehnologija omogućuje nam da, tijekom procesa učenja i stjecanja znanja, koristimo mnoge digitalne i multimedijske elemente što doprinosi nastavi koja je bliža učenicima, njihovim interesima i načinu života. Nastava na daljinu i učenje na daljinu može biti sinkrono i asinkrono e-učenje. Sinkrono učenje omogućuje komunikaciju između učitelja i učenika u stvarnom vremenu iako nisu u istom prostoru. Preduvjet za to je da su u isto vrijeme priključeni na mrežu. Alati za komunikaciju sinkronim putem su chat, virtualne učionice, elektroničke ploče, audio i video konferencije, poruke. Svakako treba navesti nekoliko prednosti ovakvog učenja: broj sudionika može biti veći, praćenje nastavnog procesa može se snimati i evidentirati, učenici mogu uspostaviti timski pristup radu bez obzira na kojoj su lokaciji, svi sudionici učenja mogu jedni druge nadopunjavati, ispravljati i pomagati jedni drugima. Primjenom sinkronog učenja postoji mogućnost za globalno povezivanje u e-učionicu s velikim brojem sudionika. U drugom načinu e-učenja, asinkronom učenju, učenici sami mogu diktirati svoj tempo učenja, a da pri tome ne uključuju i učitelja. Učitelji nastavne materijale objavljuju na platformi te su oni dostupni učenicima kad god im zatrebaju. Učenici mogu pogledati video

materijale, predavanja, prezentacije te ostvariti interakciju s učiteljima ili drugim učenicima putem foruma na način da raspravljaju o određenoj temi, postavljaju pitanja, šalju odgovore, razmjenjuju mišljenja ili jednostavno objavljuju svoje spoznaje putem razno raznih blogova, wiki, elektroničke pošte ili e- oglasne ploče. Prednosti ovakvog pristupa su: učenici određuju vrijeme i tempo koje im odgovara za učenje, stalna dostupnost sadržaja učenja, velik broj sudionika učenja te jednostavnost u razmjeni informacija. Svaka nastava na daljinu zahtjeva dobru pripremu i informacijsku podršku. Govorimo o različitim e-aplikacijama koje pomažu sudionicima učenja da svoju kreativnost usmjere na uporabu novih obrazovnih alata. Sustav za upravljanje učenjem je web aplikacija koja se sastoji od niza alata koji daju mogućnost centralizacije i automatizacije više različitih aspekata učenja s funkcijama poput: registracije polaznika e-učenja, održavanje profila polaznika, održavanje kataloga e-tečajeva, isporuka e-tečajeva za samostalno učenje, preuzimanje alata potrebnih za e-učenje, praćenje napretka polaznika nastave na daljinu, ocjenjivanje i vrednovanje rada polaznika te spremanje podataka [7]. U današnje vrijeme, ovisno o području, postoje mnogobrojne aktivnosti učenja te je dostupan veliki broj komercijalnih ili besplatnih platformi koje se koriste pri udaljenom učenju. Jedna od najvažnijih uloga sudionika nastave na daljinu je motivacija. Ona je ključna za postizanje konačnog cilja, a to je uspješnost polaznika u procesu učenja na daljinu. Učitelji trebaju biti inspiracija učenicima za učenje i stvaranje novih rezultata procesa učenja. Učenici svojom kreativnošću također mogu doprinijeti kvaliteti nastave na daljinu te motivirati učitelje za nove oblike ovakve nastave. Glavnu ulogu u definiranju načina učenja imaju učitelji koji osmišljavanjem obrazovnih sadržaja motiviraju učenike i potiču interes za nastavne teme. Sadržaji moraju biti izazovni kako bi potaknuli kreativnost učenika. Učitelji moraju potaknuti učenike da aktivno sudjeluju u odgojno-obrazovnom procesu na daljinu, dozvoliti im da se kritički osvrnu na tematiku i pružiti im mogućnost da iznesu svoje mišljenje. Cilj je nastave na daljinu da učenici budu maksimalno uključeni u sve etape nastavnog procesa. Kao i u tradicionalnoj nastavi koja se odvija u učionici ili drugom prostoru, nastava na daljinu iziskuje stalnu interakciju sudionika učenja, međusobnu komunikaciju, poučavanje i zajedničko ostvarivanje ishoda učenja. Reforma obrazovnog sustava te modernizacija nastavnog procesa pridonose efikasnosti okruženja nastave na daljinu i e-učenja koje u kombinaciji s učenjem u učionici nastavni proces čini zanimljivijim. Učenici rado sudjeluju u novim postupcima, a posebno kad imaju veću mogućnost stvaranja vlastitih ideja te učenja na drugačiji način od dosadašnjeg. Osim kreativnosti povećava se aktivnost učenika tijekom nastavnog procesa, jača se komunikacija među sudionicima nastave te suradničko učenje i vrednovanje zajedničkog rada. Prakticiranje kreativne nastave će osigurati da učenici ostvare svoje stvaralačke afinitete i da nakon školovanja budu osposobljeni razmišljati kreativno.[13]. Poticanje kreativnosti, osmišljavanje i provođenje kreativne nastave trebaju postati najvažniji zadatci u reformi škole. Važno je naglasiti da kreativna nastava ne poznaje recepte, priprema za svaki sat je drugačija te ovisi o sudionicima nastavnog procesa. Iz tog razloga suvremena škola treba skrbiti o kreativnosti učenika na način da polazi od potreba učenika i potreba društva u cjelini, kako bi učenici mogli stečena znanja, vještine i navike koristiti u svakodnevnom životu i stvarati nove kreativne ideje. Taj cilj će se postići ako škole njeguju kreativnost, zaposlenici škole zajedno rade na stvaranju ugodnog školskog okruženja te kad se sam proces učenja vrednuje više od proizvoda u vremenu koje nije strogo ograničeno.

3. Zaključak

Vrijeme u kojem se nalazimo traži kreativne osobe koje su spremne odgovoriti na sve složenije izazove suvremenog društva. Suvremena škola pred sve nas postavlja izazov u radu s učenicima, a to je kako naučiti učenike ono što ih učimo i kako kod njih razvijati sposobnost da kreativno rješavaju probleme koji ih okružuju. Bez kreativnih pojedinaca ne bi bilo inovacija, razvoja znanosti, umjetnosti, književnosti. Škola bi trebala biti mjesto poticanja i razvoja učeničke kreativnosti. [11]. Upravo zato svi učitelji moraju biti upoznati s osnovnim principima kreativnog rada kako bi mogli pokrenuti to bogatstvo učeničkih kreativnih sposobnosti. Učitelji moraju biti sposobni konstruktivno se snaći u nepredvidivim situacijama, spontani i sposobni reagirati brzo i samopouzđano u svim školskim situacijama. Od učitelja se očekuje da imaju originalno mišljenje jer nitko ne može predvidjeti različite situacije koje se mogu javiti tijekom zajedničkog rada s učenicima. U vrijeme brze informatizacije društva čini se da je važno osposobiti učenike da pozitivno reagiraju na promjene te fleksibilno i kreativno pronalaze rješenja problema i životnih izazova za sebe i druge oko sebe. Škola ima zadaću učiti učenike kako pronaći korisne informacije te ih potom koristiti u svakodnevnom životu. Učenici u suvremenoj školi svojim prijedlozima, idejama i stvaralaštvom sudjeluju u kreiranju kreativne nastave. Kreativno mišljenje u nastavnom procesu ima višestruku važnost. Samo kreativan, motiviran i poticajan učitelj može biti inspiracija za učenike i njihovo kreativno izražavanje. Kreativna nastava podrazumijeva kvalitetnu međusobnu komunikaciju svih sudionika koji jedni druge motiviraju za rad i napredak te koji zajednički dolaze do postavljenih ishoda učenja. Samo u školi koja potiče na razvoj, kreativnost i stvaranje novih rješenja kroz suradničko učenje mogu se zadovoljiti učenikove potrebe i razviti pozitivna slika o sebi te stvoriti pogodno okružje za potpuni razvoj ličnosti s naglaskom na razvoj kreativnosti svakog pojedinca. Svakodnevno promišljanje i unapređivanje odnosa učenika i učitelja dovodi do uspješne nastave jer „Nastava je najvrjedniji laboratorij u kojem se ispituju mnoge mogućnosti nastavnog rada“[9].

4. Literatura:

- [1] Balažević, E. 2010. Kreativnost u nastavi. Život i škola, br. 23, 1/2010, str 181-184, Osijek
- [2] Bognar, L., Bognar, B. 2007. Kreativnost učitelja kao značajna kompetencija nastavničke profesije, u: Zbornik radova „Kompetencije i kompetentnost učitelja“. Osijek
- [3] Bognar, L. 1999. Metodika odgoja. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera. Osijek
- [4] Bognar, L., Somolanji, I.(200). Kreativnost u osnovnoškolskim uvjetima. Život i škola, 54 (19), 87-94
- [5] Budić, M. (2018.)pedagoška radionica kao mogućnost za poticanje kreativnosti ,Diplomski rad, Filozofski fakultet, Osijek, dostupno <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:141:383029> (25.4.2020.)
- [6] Car, S. 2010. Online komunikacija i socijalni odnosi učenika. Odsjek za pedagogiju. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- [7] Ćukušić, M., Jadrić, M. 2012. E-učenje: koncept i primjena. Školska knjiga. Zagreb.
- [8] Ivančić, G. 2009. Kreativni postupci u planiranju nastavnog procesa. u: K. Munk (ur.), Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju. (str. 199-212). Profil International. Zagreb
- [9] Jurić, V. 2004. Metodika rada školskog pedagoga. Školska knjiga. Zagreb
- [10] Miljković,D., Rijavec, M. 2001. Razgovori sa zrcalom. IEP. Zagreb
- [11] Pančić, K. (2019). Kreativna nastava, Diplomski rad, Učiteljski fakultet, Zagreb, dostupno na <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:955479> (25.4.2020.)
- [12] Previšić, V. 2006. Kreativni učitelj – kreativan učenik. U: M. Šagud (ur.), Sedmi dani Mate Demarina – Prema suvremenoj školi (str. 9-20). Visoka učiteljska škola. Petrinja
- [13] Šenkižek, A. (2017.) Kreativna nastava - ključ za poticanje i razvijanje kreativnog mišljenja kod učenika, Završni rad, FF Rijeka, dostupno na <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:019202> (25.4.2020.)
- [14] Uzelac, M. 1994. Budimo prijatelji: priručnik odgoja za nenasilje i suradnju – Pedagoške radionice za djecu od 6 do 14 godina. Slon. Zagreb
- [15] Konvencija o pravima djeteta,1989